

Pavel Koblasa

Péče o korunovační klenoty v období monarchie

Ve většině tradičních evropských zemí existují korunovační klenoty. Jedná se o insignie moci panovníka a slouží k jeho korunovaci. Korunovace bývaly vždy velkou slavností vyhledávanou spoustou poddaných. Současně se jednalo o výraz hluboké symboliky, „pomazaný“ vládce se těšil značné úctě a jeho postavení mělo logicky vyšší legitimitu, a zvýšila se jeho prestiž. Vzpomeňme jen, jak vcelku oprávněně vyčítala česká politická reprezentace třeba Františku Josefovi I., že se nikdy nenechal korunovat českým králem. V dnešní Evropě se bohužel od korunovaci v podstatě ustoupilo. V dnešních monarchiích na našem kontinentu probíhají pouhé slavnostní přísahy, chceme-li intronizace, králové či královny však nejsou korunováni. Také Vatikán upustil v roce 1963 od slavnostních korunovaci. Poslední přísahy se v Evropě konaly 30. dubna 2013 v Haagu (Vilém Alexander), 21. července 2013 v Bruselu (Filip) a 19. června 2014 v Madridu (Filip VI.).

Zpravidla jsou všude součástí korunních pokladů koruna, žezlo, jablko, plášť či meč. Nejdůležitější je pochopitelně královská koruna, v případě Českého království koruna svatováclavská vyrobená v letech 1345-1346. Například uherští králové byli korunováni korunou svatého Štěpána či též jinak zvanou Svátá koruna (*Szent Korona*), němečtí vládci korunou Svaté říše římské (*Reichskrone*), britští vladaři korunou svatého Eduarda (*St. Edward's Crown*), případně v novější době Imperiální státní korunou (*Imperial State Crown*). V Polsku bychom našli více korunovačních klenotů, což souvisí s pohnutou historií této země. K nejznámějším patří koruna Boleslava I. (*Korona Chrobrego*), naposledy určená pro korunovaci Stanislava II. Poniatowského.

V sousedním Bavorsku se používala koruna Bavorského království (*Krone des Königreichs Bayern*), v Prusku nejprve koruna Fridricha I. (*Krone Friedrichs I.*), pak vznikla koruna Viléma II. (*Krone Wilhelms II., Hohenzollernkrone*), která ovšem nikdy nesloužila svému účelu. Ve Francii šlo o královskou korunu Ludvíka XV. (*Couronne de Louis XV*), v Lombardsko-Benátském království tzv. Železnou korunu (*Corona Ferrea, Corona di Ferro*), v Srbsku korunu Karadžordževićů (*Kruna Karadjordjevića*), v Rumunsku tzv. Ocelovou korunu (*Coroana de Oțel*), ve Švédsku Erikovu korunu (*Erik XIV's krona*), v Dánsku tzv. Absolutní korunu (*Christian V's lukkede krone*). V Portugalsku si pořídil roku 1817 korunu Jan VI. (*Coroa da Portugal, Coroa de D. Joao VI*), Španělé mají korunu Alfonse XII. (*Corona real de Espana*), do roku 1963 se v Papežském státě, resp. Vatikánu používala papežská tiára (*La tiara Papale*) atd. Za korunu Rakouského císařství byla po jeho vzniku v roce 1804 prohlášena osobní koruna Rudolfa II. (*Hauskrone Rudolfs II.*) z roku 1602. Ke skutečné korunovaci se ovšem nikdy nepoužila. V Rusku se používala do zániku tamější monarchie Velká carská koruna (*Bolšaja imperatorskaja koruna*), v exotických zemích najdeme třeba brazilskou císařskou korunu (*Coroa do Império do Brasil*), perský šáh nosil tradiční korunu Kiani, po změně dynastie uskutečněné v roce 1925 korunu Pahlaví, v Etiopii bychom se setkali s císařskou tiárou.

Jak je všeobecně známo, posledním korunovaným českým králem byl Ferdinand V. (1793-1875). Praha naposledy zažila tuto velkolepou slavnost dne 7. září 1836 a nový panovník se stal 22. českým králem v pořadí, jemuž na hlavě spočinula svatováclavská koruna. Pro srovnání – jako poslední římsko-německý císař byl korunován ve Frankfurtu nad Mohanem (14. VII. 1792), v chrámu svatého Bartoloměje (*Kaiserdom St. Bartholomäus*), František II., v Uhrách se stal (30. XII. 1916) posledním korunovaným králem Karel IV. Akt proběhl na Budíně, v Matyášově chrámu (*Mátyás-templom, Budavári Koronázó Főtemplom, Budavári Nagyboldogasszony-templom*).

České korunovační klenoty v minulosti měnily místo pobytu. Do roku 1620 se nalézaly na hradě Karlštejně, v kapli svatého Kříže, opatrovali je dva karlštejnsí purkrabí. Pokud se objevily v Praze, tak se ochraňovaly vždy v chrámu svatého Víta, přesněji ve Svatováclavské kapli. Na počátku třicetileté války se klenoty dostaly do Prahy, chvíli se nacházely v Českých Budějovicích, načež za vlády Ferdinanda III. došlo k jejich převozu do Vídně. Na místě zůstal pouze korunovační meč, zbytek bylo nutné u příležitosti korunovaci vždy přivést z Vídně. Karel VII., vzdorokrál z Bavorska, se sice prohlásil českým králem, ovšem korunován naší korunou být nemohl.

V roce 1791 nařídil Leopold II. převoz koruny s ostatními klenoty (*říšské klenoty království Českého, Allerhöchste Kroninsignien, böhmische Krönungsinsignien, böhmische Reichskleinodien*) z Vídně do Prahy, kde byly 9. srpna uloženy po poledni natrvalo v chrámu svatého Víta, do tzv. korunní komory (*Kronkammer*) nad Svatováclavskou kaplí. Podle starodávných obyčejů drželi klíče od zmiňované komory nejvyšší purkrabí (*Oberstburggraf*), pražský arcibiskup (*Prager Fürsterzbischof*), kapitula hlavního chrámu svatého Víta na hradě Pražském (*Prager Domkapitel zu St. Veit*), nejvyšší písař zemský (*Oberstlandschreiber*) a pražský purkmistr (*Prager Bürgermeister*).

Dne 25. července 1791 přibyli z nařízení císaře dva strážci koruny (*Kronhüter*), jeden za panský stav a druhý za rytířský stav. Prvními, kdo zastávali tento úřad, se stali c. k. guberniální viceprezident Johann Wenzel svobodný pán Margelik a dvorní sudí c. k. úřadu podkomořího Johann Franz rytíř Hanisch von Greifenthal. Celkem tedy existovalo sedm klíčníků, kteří společně odemykali korunní komoru. Dříve byl na stejném místě uložen i korunní archiv (*Kron-Archiv*) zvaný též Svatováclavský archiv listin království Českého (*St. Wenzels-Urkunden-Archiv des Königreiches Böhmen*). Insignie nepatřily do majetku císaře, nýbrž byly vlastnictvím Českého království. Samostatné vedlejší české země Morava či Slezsko rovněž nepožívaly žádných nároků.

Na základě názoru komise, která pečlivě prohlédla všechny klenoty a archiv, se Zemský výbor království Českého usnesl 11. května 1861 na určitých změnách v držbě klíčů. Klíč nejvyššího purkrabího přešel na c. k. místodržitele, uprázdněný klíč nejvyššího zemského písaře byl předán nejvyššímu zemskému maršálkovi. Klíč strážce koruny za panský stav získal zemský výbor, který vždy následně pověřil konkrétního přísedícího. Tento klíč byl opatrován při královské zemské pokladně. Dosavadní strážce koruny, Bedřich Karel hrabě Schönborn, totiž zesnul. Stejně tak nejvyšší zemský písař, rytíř Neuberg. Rozdělení zbylých čtyř klíčů zůstalo dál beze změn. V roce 1868 souhlasil císař s předáním klíče strážce koruny za rytířský stav c. k. místodržitelskému viceprezidentovi Adalbertu svobodnému pánovi Henningerovi von Seeberg.

Roku 1866 bylo konstatováno, že korunní klenoty sestávají z královské koruny s atlasovou čapkou, říšského jablka, žezla, svatováclavského meče, královského pláště, pásu a štoly. Klenoty se za monarchie běžně nevystavovaly, lid je mohl spatřit vlastně jen během korunovačního veselí. Prohlédnout si je se svolením císaře směli také členové panovnického domu anebo vzácní hosté, občas se prováděly kontroly pokladu.

Například 13. července 1871 se této pocty dostalo korunnímu princovi Rudolfovi za přítomnosti pražského arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga, zástupce c. k. místodržitelství Václava rytíře Riegera z Riegershofenu, přísedícího zemského výboru Karla Junka zastupujícího nejvyššího zemského maršálka, děkana hlavního pražského chrámu Adolfa Würfela (za kapitolu), pražského purkmistra Františka Dittricha, přísedícího zemského výboru Zdeňka svobodného pána Malovce z Malovic, c. k. místodržitelského rady Matyáše Rotkého zastupujícího místodržitelské grémium.

Korunní princ Rudolf (21. 8. 1858 – 30. 1. 1889) na litografii Bedřicha Kriehubera pro časopis Světozor č. 31 ze 4. srpna 1871.

O návštěvě byl vyhotoven odpovídající zápis, kde se mimo jiné píše: „Zámky byly jak ve dveřích ku korunní komoře vedoucích, tak i ve skříní, v níž se klenoty uchovávají, úplně v pořádku nalezeny. Korunní klenoty byly po otevření zámku u přítomnosti sedmi ochraňovatelův klíčů ze skříně vyňaty, od Jeho císařské Výsosti nejjasnějšího korunního prince prohlédnuty a po té opět do skříně uloženy, načež jak skřín, tak i dveře korunní komory řádně uzavřeny byly, po čemž každý ze sedmi ochraňovatelův klíčů patřící mu klíč k uschování převzal.“

Dne 5. ledna 1866 žádali představení Jednoty pro dostavění hlavního chrámu svatého Víta na hradě Pražském o výstavu korunovačních klenotů během svátků svatého Jana Nepomuckého, leč neúspěšně.

V souvislosti s prusko-rakouskou válkou odpovědná místa nechala odvézt klenoty do vídeňské klenotnice (*k. k. Schatzkammer*), podléhající dohledu c. k. nejvyššího komořího (*k. k. Oberstkämmerer*). K slavnostnímu převezení zpět došlo až 28. srpna 1867 za účasti deputací z různých okresů. Předtím proběhly ještě rekonstrukční práce v korunní komoře. Dne 30. listopadu 1903 žádal pražský purkmistr c. k. místodržitele Karla hraběte Coudenhove, aby císař umožnil aspoň jednou za rok v kapli svatého Václava veřejně vystavit klenoty, s poukazem, že se tak děje jinde v evropských městech.

V roce 1908 některé okresy požádaly zemský výbor o výstavu klenotů na jubilejní výstavě v prostorách výstaviště. Okresní výbor v Žamberku k tomu podotkl dne 10. června 1908:

„... Staroslavná koruna Svatováclavská jest nejdůležitější památkou naší slávy, jest zářícím symbolem naší svobody a samostatnosti, jest nehynoucím důkazem všech práv staroslavného státu českého, stvrzených slavnými přísahami králů českých. Staroslavná koruna Svatováclavská jest drahým odkazem předků našich, slavné minulosti, která zdobí skráně králů českých, celému světu hrdě a radostně hlásala: Král český a národ český jedno jsou. Oba jsou spojeni nejpevnějším poutem lásky, jaká spojuje starostlivého, dobrotivého otce s jeho dítkami. Tu jednotu lásky krále a národa žádná zvilá zloba nepřátel nezničí! ... Tím posílí se v lidu láska k vlasti a k národu a upevní se též láska a oddanost k Jeho Veličenstvu jako k dědici České Koruny...“

Žádných mimořádných akcí se však nepodařilo docílit. Začátkem roku 1918 vyprovokoval tisk drobnou aféru, neboť se rozkřiklo, že se ztratil korunovační plášť. Brzy se vše vysvětlilo s tím, že je uložen už od roku 1913 u malostranského kožešníka Františka Pospíšila, který musí provést nejnnutnější opravy hermelínu.

Prameny

Národní archiv, České místodržitelství – prezidium, 1860-1870, sign. 1/1/35, kart. 674.

Národní archiv, České místodržitelství – prezidium, 1901-1910, sign. 1/1/52, kart. 2771.

Národní archiv, České místodržitelství – prezidium, 1911-1920, sign. 1/1/16, kart. 4161.

Národní archiv, České místodržitelství – všeobecná registratura, 1856-1883, sign. 1/4/5, 1868, kart. 1.

Národní archiv, Zemský výbor Praha, 1791-1873, sign. I/6, 1849-1867, kart. 7.

Národní archiv, Zemský výbor Praha, 1874-1928, sign. I/2, 1908, kart. 3.

Národní archiv, Zemský výbor Praha, 1874-1928, sign. I/3, 1911-1919, kart. 29.

Křížová kaple, první místo uložení českých korunovačních klenotů. Hrad Karlštejn byl vybudován českým králem a římským císařem Karlem IV, především jako bezpečné a důstojné místo pro sbírky svatých relikvií a korunovačních klenotů. Nejstarším klenotem je Svatováclavská koruna, kterou nechal Karel IV. zhotovit v roce 1346 při příležitosti své korunovace českým králem. Ostatní předměty se staly součástí celého souboru až později.

Zvláštní nabídku obrazové prémie pro své abonenty otiskl týdeník Světozor v č. 28, 14. července 1871 na s. 332. Vyobrazení klenotů bylo dílem malíře Josefa Scheiwla. Na předchozí stránce v redakčním politickém přehledu vyšla zpráva: „Korunní princ Rudolf přibyl dne 10. t. m. do Prahy a ubytoval se na Hradčanech. Za svého pobytu prohlédl si mnohé ústavy a památné budovy, navštívil radnici, divadlo německé i české a byl obyvatelstvem velmi vřele uvítán.“

(red.)

Pozvání ku předplacení.

Číslem 17. počali jsme třetí čtvrtletí V. ročníku

„SVĚTOZORA.“

Předplatné jest:

Pro Prahu:	S poštovní zásilkou :
Na celý rok zl. 6.40	Na celý rok zl. 7.20
na půl roku zl. 3.20	na půl roku zl. 3.60
na čtvrt roku zl. 1.60	na čtvrt roku zl. 1.80
na měsíc zl. —.54	

➤ Každý předplatitel „Světozora“ pro rok 1871. obdrží prémie

korunovační klenoty království Českého

zdarma a sice ti páni předplatitelé, kteří zašlou nám předplatné pro „Světozor“ na celý rok 1871. najednou, obdrží prémie hned; kdož předplácí půlletně, obdrží prémie po zaslání předplatného na druhé půlletí r. 1871.; kdož předplácí čtvrtletně, obdrží prémie po zaslání předplatného na čtvrté čtvrtletí; kdož předplácí měsíčně, obdrží prémie po zaslání předplatného na poslední měsíc.

Kdož z pánů předplatitelů si přeje, abychom mu poslali prémie nabalenou na hůlce, nechť nám zašle 10 kr. na uhrazení útrat (5 kr. kolek na list dovozní, hůlku a balení) načež mu ji nefrankovanou hned vypravíme.

Krámskou cenu tohoto obrazu ustanovili jsme na 6 zl. r. m.

➤ Na „Světozor“ se předplácí v Praze ve všech známějších filiálkách časopisů i ve všech kněhkupectvích; kdo si přeje zásilku do domu, nechť se obrátí k administraci „Světozora“ v Krakovské ulici číslo 583—II.